

And the brighter the impressions, the greater their diversity is, the artist feels more free when performing specific assignments and direct expression of his own thoughts in a figure in the same breath. Moreover, any kind of creative activity of the artist relies on memory and imagination. A real freedom in an independent work is possible only on condition of free, in-depth and comprehensive study of nature. In this case the artist can work directly by nature, or by his observations, an inexplicable communication exists between these processes. Studying of different approaches to composition, keeping them in memory, will help to find out logic and laws of composition creation.

Such practice will promote not only to enrichment of the general person's art culture, but it will be useful for his or her independent composite work. Also, the practical recommendations and guidelines are provided for the individual students' work in the process of finding out the flexible visual character and its further comprehension with the purpose to create the artistic composition.

Key words: sketches, graphic skills, submissions, imagination, technique.

СУТНІСТЬ І СТРУКТУРА ОСОБИСТІСНОЇ ЗМОБІЛІЗОВАНОСТІ МАЙБУТНЬОГО СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА

УДК: 38.08; 378

Богданова І.М.

У статті розкриваються сутності понять, що відображають ознаки такого явища як «особистісна змобілізованість майбутнього соціального педагога». Пропонується структура особистісної змобілізованості, до складу якої входять компоненти: мотиваційно-ціннісний, когнітивно-операційний, оцінно-вольовий, емоційно-чуттєвий, інтелектуально-творчий.

Ключові слова: особистісна змобілізованість, компоненти: мотиваційно-ціннісний, когнітивно-операційний, оцінно-вольовий, емоційно-чуттєвий, інтелектуально-творчий.

В статье раскрывается сущность понятий, которые отражают признаки такого явления как «личностная мобилизованность будущего социального педагога». Предложена структура личностной мобилизованности, состоящей из компонентов: мотивационно-ценностного, когнитивно-операционного, оценочно-волевого, эмоционально-чувственного, интеллектуально-творческого.

Ключевые слова: личностная мобилизованность, компоненты: мотивационно-ценностный, когнитивно-операционный, оценочно-волевой, эмоционально-чувственный, интеллектуально-творческий.

The essence of the notions which reflect the features of «personal mobilization of a future social teacher» concept is revealed in the article. The structure of personal mobilization consisted of value and motive;

cognitive and operational; evaluative and volitional; emotional and sensitive; intellectual and creative components is suggested.

Keywords: *personal mobilization, value and motivative, cognitive and operational; evaluative and volitional; emotional and sensitive; intellectual and creative components.*

Враховуючи сучасний попит у соціальній сфері на кваліфікованих фахівців, розглянемо один із напрямів дослідження, що розкриває шляхи і способи стимулювання їх мотиваційної сфери й залучення до соціально-активної роботи, яка виступає мірилом їх підготовки до здійснення майбутньої професійної діяльності. Запропонований шлях забезпечує сприяння цілісності професійної підготовки соціальних педагогів завдяки поєднанню теорії і практики навчання, синтезу наукових знань, навчальних дисциплін та інноваційних технологій, що спрямовуються на побудову адекватного образу успішної діяльності.

З'ясуємо, яким чином можна здійснити залучення потенційних можливостей майбутніх соціальних педагогів задля досягнення ними успішних результатів в професійній діяльності.

Використовуючи наукові доробки щодо особистісної змобілізованості майбутніх учителів і, зокрема соціальних педагогів, доходимо висновку, що родовим поняттям змобілізованості являється поняття «готовність» до діяльності, яка загалом трактується як стан мобілізації всіх психофізичних систем людини, що забезпечують ефективне виконання професійних дій. Готовність до професійної діяльності розглядається як складне особистісне утворення, що містить у собі професійно-моральні погляди й переконання, професійну спрямованість психічних процесів, професійні знання, уміння і навички, настрійність на педагогічну працю, здатність до подолання труднощів, самооцінки результатів цієї праці, потребу в професійному самовдосконаленні [1].

Підкреслюючи сутність поняття «змобілізованість», слід звернути увагу на думку І.С. Сергєєва, який трактує її як стан психофізичної готовності людини до майбутніх дій [2]. Бути змобілізованим означає уміти мобілізувати в кожній конкретній ситуації знання та досвід. Більш високого статусу поняттю «змобілізованості» надає В.Г. Деркач [3], який зазначає, що кожна людина протягом життя може досягати професійного «акме», тобто максимальної змобілізованості. Максимальна змобілізованість – вищий рівень у професійному розвитку, реалізація усіх професійних здібностей та можливостей.

В залежності від обставин, людина може змобілізуватися по-різному, тому науковці пропонують розглядати декілька рівнів мобілізації, у зв'язку з взаємодією фізіологічної і психічної готовності. По-іншому мобілізаційну готовність трактують як працездатність, яка залежить від виявлення волі. Фіксують чотири рівні мобілізаційної готовності, або працездатності: найвищий – відповідає прояву захисних резервів організму, що включаються в екстремальних ситуаціях і збуджують симпатико-адреналінову систему; максимальний – виявляється у звичайних ситуаціях завдяки вольовому напруженню; два інші рівні відповідають працездатності, яка досягається без особливих вольових зусиль.

Стан мобілізаційної готовності докладно вивчався спортивними психологами, а в аспекті нашого дослідження, цікавою є точка зору Ф. Генова

[4], згідно з якою, виділяються наступні види мобілізаційної готовності: адекватна (позитивно впливає на успішність виконання дій); неадекватна (формується за підвищеної або недостатньої мобілізації сил). Усталений стан мобілізаційної готовності характеризується від декількох годин до декількох днів, в якому відображається цільова домінанта на досягнення високого результату і готовність до боротьби з будь-якими труднощами під час наступної діяльності. **Особливість означеної готовності проявляється в тому, що максимум вольових зусиль спрямований не на усвідомлення та переживання значущості наступної діяльності та недопущення розвитку несприятливого емоційного стану, а на контроль своїх дій.** Такий стан віддзеркалює самонастроювання на повну мобілізацію своїх можливостей, причому саме тих, які забезпечуватимуть досягнення успішного результату в даній діяльності. З точки зору психіки мобілізаційний стан характеризується переводом із довгострокової пам'яті в оперативну тієї інформації, яка необхідна для ефективної діяльності, відбувається активізація мисленнєвих процесів завдяки загостренню сприйняття адекватних стимулів й впевненості в успіху. При цьому важливо, щоб впевненість не переросла у самовпевненість, оскільки спортсмени досягали успіху тоді, коли рівень їх впевненості відповідав у середньому 70% від максимального. В даному випадку було запропоновано тезу щодо оптимального рівня впевненості як критерію прогнозу успіху. Доля невпевненості свідчить про те, що людина усвідомлює труднощі наступної діяльності.

Аналіз проведених досліджень свідчить про їх значущість і в інших видах діяльності, а не тільки в спортивній, насамперед, в сфері соціально-педагогічній, де фахівцю, а саме соціальному педагогу, постійно приходиться стикатися з кризовими ситуаціями, в які потрапляють його клієнти.

Важливою характеристикою змобілізованості до дії є наявність необхідних рис особистості соціального педагога, тобто таких схильностей та здібностей, що забезпечують успішне виконання функціональних професійних обов'язків та професійний саморозвиток.

Дослідження показали, що особистісна змобілізованість соціального педагога характеризується наступними ознаками, наприклад, усвідомлення залежності успішної діяльності від фундаментальних знань у соціально-педагогічній сфері, від оперативного сприйняття нової ситуації і адекватного застосування відповідних методів і прийомів діяльності, від комунікабельності і компетентності у спілкуванні, від уміння взаємодіяти з людьми іншого статусу, від здійснення науково-пошукової та творчої діяльності, від уміння легко переходити від однієї соціальної ролі до іншої, від уміння прогнозувати результати і наслідки своєї діяльності та поведінки тощо.

Професійна готовність майбутнього соціального педагога, яка характеризується домінуванням особистісної змобілізованості, отримує статус мобілізаційної готовності до здійснення професійної діяльності в процесі загальної професійної підготовки та має з нею спільні компоненти.

Отже, **особистісна змобілізованість визначається мобілізаційною готовністю майбутнього соціального педагога до професійного саморозвитку та розуміється як фундаментальна здатність успішно виконувати будь-яку діяльність завдяки самонастроюванню на контроль своїх дій.**

Огляд наукової літератури з проблеми формування готовності до професійної діяльності показав, що найдокладніше досліджувалися питання щодо структури готовності саме до педагогічної діяльності. У зв'язку з цим ми з'ясували підходи різних вчених щодо компонентів готовності до педагогічної діяльності у попередньому розділі. Узагальнення матеріалів дає змогу зробити висновок, що розглянуті структури готовності, на наш погляд, не розкривають всіх необхідних складових, які б віддзеркалювали специфіку майбутньої діяльності соціального педагога, оскільки емоційно-чуттєва та інтелектуальна складова готовності не одержали відбиття в наведених вище структурах.

Мобілізаційна готовність майбутнього соціального педагога розглядається як сукупність багаторівневих особистісних утворів, що проявляються на рівні емоційно-чуттєвої, вольової та інтелектуальної сфер. Завдяки теоретичного аналізу, тривалого спостереження за діяльністю соціальних педагогів й студентів-практикантів розроблено структуру мобілізаційної готовності майбутніх соціальних педагогів, складовими якої є: **мотиваційно-ціннісна, когнітивно-операційна, оцінно-вольова, емоційно-чуттєва, інтелектуально-творча.**

Особливе значення для мобілізаційної готовності має мотив та мотивація, які визначають такі важливі параметри як вольову активність, емоційну стійкість та енергодійність. Мотиви розглядаються як усвідомлені стійкі особистісні утворення, що впливають на поведінку людини завдяки сукупності таких факторів як потенційний, структурний, диспозиційний та особистісний. Сукупність інших факторів, таких як актуальний, потенційний, функціональний та ситуаційний утворюють мотивацію. Отже, мотив трактується як спонукання поведінки й діяльності, а мотивація розуміється як сукупність мотивів поведінки і діяльності.

Мотиваційно-ціннісна складова мобілізаційної готовності майбутніх соціальних педагогів характеризується певними потребами, як от: в пізнанні, самоствердженні, самоосвіті, самовизначенні, самоактуалізації і в прагненні до саморозвитку. Механізм дії цих потреб виконує роль головного мотиваційного чинника, в результаті якого професійно-педагогічна діяльність набуває для фахівця особливого значення та цінності, створює стійкість інтересу до неї, перетворюючи задані із зовні цілі на внутрішні потреби особистості. Мотивація виступає умовою розвитку особистісної спрямованості майбутнього фахівця, складовими якої є:

- пізнавальна потреба як одна із її інтеграційних характеристик;
- потреба в оволодінні знаннями, вміннями, навичками, необхідними для успішної діяльності;
- потреба успішно виконувати поточні завдання, наявність інтересу до способів їх вирішення;
- потреба пізнання власного "Я", його позитивних і негативних характеристик;
- прагнення домагатись успіхів, не зважаючи на можливі труднощі, пов'язані із специфікою роботи;
- стійкий, глибокий інтерес до професійної діяльності, бажання реалізувати в ній свої можливості.

Проявляється означена складова у стійкій позитивній мотивації, ціннісних орієнтаціях, інтересах, меті, переконаннях, потребах, установках, активній

життєвій позиції особистості майбутнього соціального педагога, цілеспрямованості і наполегливості, готовності до постійного самовдосконалення.

Когнітивно-операційна складова в структурі мобілізаційної готовності визначає наявність необхідного об'єму знань, умінь і навичок із загальних, фахових та професійно-орієнтованих дисциплін, необхідних для оволодіння професійною діяльністю, обізнаність у сучасних інформаційних технологіях та інноваційних методах діагностики особистісної та пізнавальної сфери людини. Означена складова готовності характеризується уявленням про мету, план і засоби професійного саморозвитку, здатністю управляти ним та досягати максимального ефективного результату завдяки здійсненню раціональної, планомірної та впорядкованої діяльності.

Наприклад, розглянемо «енергодійність» майбутнього соціального педагога, яка має проявлятися у виборі ефективних способів та прийомів діяльності, що ґрунтуються на активній взаємодії та партнерській співпраці з суб'єктами у сфері інформаційно-комунікаційної діяльності. Вона виступає як показник рівня інформаційної культури та є одним з головних елементів, що впливає на професійну компетентність соціального педагога. Енергодійність має реалізовуватися через:

- уміння адекватно визначати необхідність у певній інформації, розуміти, що за певною темою необхідна додаткова інформація; аналізувати джерела інформації для більш глибокого ознайомлення з проблемою теми;

- ефективного здійснення пошуку необхідної інформації, а саме: вміння відшукувати необхідну інформацію як за допомогою послуг мережі Інтернет, так й інших засобів комунікації, використовувати розмаїття систем для пошуку інформації різних форматів; використовувати спеціалізовані мережі або послуги (міжбібліотечні абоненти/документи, професійні асоціації, науково-дослідні організації, експерти, практики тощо);

- використання досліджень, листів, інтерв'ю тощо для отримання інформації з першоджерел; визначати та підбирати необхідні методи дослідження та пошуку інформації; аналізувати та визначати переваги застосування різних методів дослідження; вибирати ефективні підходи щодо забезпечення доступу до необхідної інформації;

- аналізування, синтезування інформації та створення при цьому нової інформації, а саме: критично оцінювати інформацію та її джерела, вибирати корисну інформацію відповідно до проблеми дослідження чи певної теми; виділяти основні ідеї певної інформації; на аналізі існуючої інформації створювати свою нову логічну, чітку, науково цінну інформацію;

- уміння адекватно оцінювати інформацію, тобто визначати рівень необхідності певної інформації; адекватно використовувати обрані критерії для перевірки інформації за такими оцінками як правдива/неправдива, логічна/суперечна, необхідна/зайва, нова/застаріла тощо; робити логічно обґрунтовані висновки відповідно певної інформації;

- комунікативні вміння щодо обміну інформацією з іншими, а саме: знає і слідує етикету комунікації з іншими дослідниками даної теми, влучно і доречно використовує метод інтерв'ю та анкетування; розуміє закони, постанови інституційної політики та етики, що стосуються доступу та використання інформаційних ресурсів, а також дотримується їх, тобто бере участь в елект-

ронних дискусіях, дотримуючись етикету спілкування в мережі; використовує затверджені паролі та інші форми ID для доступу до інформаційних ресурсів;

- комп'ютерну грамотність як здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології для зберігання, пошуку, зміни формату інформаційних документів відповідно до вимог аудиторії та до розвитку технічних засобів.

Розглянемо фактори, що впливають на формування особистісної змобілізованості у інформаційно-комунікаційній діяльності. Серед найвпливовіших це такі як: вироблення суб'єктного ставлення до свого життя в інформаційному суспільстві; визначення власної позиції стосовно роботи з інформацією у професійній діяльності; самовизначення смислів діяльності та поведінки у соціально-педагогічній сфері; усвідомлення сутності професійних ролей та рефлексія соціально-педагогічного досвіду.

Ознаками когнітивно-операційної складової є:

- усвідомлення цілей, реалізація яких забезпечить розв'язання певного завдання;

- уміння планувати цілі й задачі власної діяльності з боку їх смислової значущості, визначати порядок, черговість вирішуваних задач, працювати в певному темпі з урахуванням ритму власної діяльності, контролювати в часі свою професійну діяльність;

- усвідомлення і оцінка умов, за яких відбуватиметься професійна діяльність, знання специфіки цієї роботи;

- актуалізація досвіду, пов'язаного з виконанням завдань та вимог подібного характеру;

- уміння здійснювати психологічну характеристику професійної спрямованості, її виникнення, розвиток та формування;

- усвідомлення умов ефективної діяльності з метою їх подальшого удосконалення;

- уміння планувати та вести документацію;

- актуалізація всієї сукупності знань, співставлення їх із розв'язанням конкретних проблем та завдань і трансформація у способи діяльності, переведення «на мову практичних дій»;

- визначення на основі знань, досвіду та оцінки намічених умов діяльності найбільш ефективних способів, методів та прийомів розв'язання завдань, що здійснюються через систему вмінь, професійно-важливих якостей та здібностей.

Проявляється означена складова в умінні аналізувати професійну діяльність, тобто структурувати, порівнювати, узагальнювати отримані результати, абстрагуватися, визначати об'єкт завдань, що підлягають розв'язанню, виокремлювати етапи їх виконання, ставити цілі і задачі на кожному етапі, підвищувати рівень складності тощо.

Оцінно-вольова складова мобілізаційної готовності визначає розвиток особистості соціального педагога з точки зору його як суб'єкта діяльності, оскільки вона забезпечує індивідуальну саморегуляцію особистісної сфери, що проявляється як цілком спрямована, внутрішньо мотивована, структурована самим суб'єктом за сукупністю виконаних дій та скоригована ним стосовно про-

цесу і результату діяльності. Суб'єктна діяльність вимагає усвідомлення психічних процесів, дій, станів, особистих якостей та їх змін, вміння осмислювати мету діяльності, оцінювати її результат і місце в структурі знань, виявляти критичність до дій, вносити корективи в їх виконання.

Цей компонент відображає наявність та рівень розвитку таких показників:

- асоціативного, діалектичного і систематичного мислення;
- наявність виконавчих якостей – організованість, дисциплінованість, активність, відповідальність, змобілізованість;
- наявність творчих задатків та здібностей;
- рівень самостійності.

Означена складова проявляється у високому рівні самосвідомості, рефлексії, самодисципліни, особистої відповідальності, у задоволеності від процесу самовдосконалення і самопізнання.

Емоційно-чуттєва складова характеризується прагненням особистості досягати і зберігати в екстремальних умовах здатність уникати негативних проявів поведінки, а також сприяти придбанню потрібних позитивних, які себе виправдовують. Емоції завдяки ситуативному та ідеаторному характеру виражають одне відношення особистості до ситуації і діяльності, яка проявляється в них. За допомогою емоцій особистість соціального педагога може передбачити ситуації та події у зв'язку з актуалізацією переживань, пов'язаних з ними. Продуктом розвитку емоцій людини є почуття, які виникають в онтогенезі ситуативно проявлених емоцій. Сформовані почуття стають основними детермінантами емоційного життя людини, від яких залежить виникнення і зміст ситуативних емоцій, наприклад, почуттям любові може бути обумовлена гордість за кохану людину, або ненависть до уперників тощо. Почуття трактуються як уславлені емоційні відношення людини до оточуючої дійсності та відображають значущість подій цієї дійсності у зв'язку з її потребами й мотивами. Створені завдяки об'єктивних явищ, почуття, так чи інакше суб'єктивні, оскільки, одні й ті ж явища сприймаються різними людьми по-різному [5].

В процесі формування особистості соціального педагога почуття мають організовуватися в ієрархічну систему, в якій, наприклад, доброта, милосердя, емпатійність домінують відповідно актуальним мотивам, інші залишаються потенційними, нереалізованими, але в певній ситуації виявленими. В змісті домінуючих почуттів соціального педагога віддзеркалюється його світоглядна позиція, спрямованість діяльності. Емоційно-чуттєва складова має забезпечувати:

- вплив емоцій та почуттів на проявлення успішного перебігу та результативності діяльності соціального педагога;
- загальну налаштованість на зустріч із новою ситуацією в професійній діяльності, на фоні якої розвиваються стани очікування, наміри, емоційні реакції;
- емоційну стійкість, врівноваженість, відсутність почуття страху, хвилювання, витримку в подоланні труднощів, пов'язаних із специфікою професійної роботи;
- сміливість і впевненість у своїх силах, легкість і комфортність, що пов'язані з можливістю проявити свої здібності, перевірити свої вміння в практичній діяльності;
- впевненість у собі, як у професіоналі, переконаність в успіху, натхнення;

- установку на активні, цілеспрямовані дії, самооблізацію, що виражається у формі стійких емоційно-регуляційних реакціях;
- високий ступінь самоконтролю, саморегуляції емоційним станом і поведінкою в умовах вирішення проблемних ситуацій;
- переживання позитивного «образу Я», емоційну стабільність, здатність відчувати задоволення від роботи з учнями.

Проявляється означена складова у психічних станах: тривожності, комфортності, інтересі, психічній активації, напруженні, емоційному тонуці.

Інтелектуально-творча складова мобілізаційної готовності соціального педагога характеризується високим рівнем знань, прагненням нового, оригінального мислення, умінням відкинути звичайне, шаблонне. Для творчої особистості потреба у творчості є життєвою необхідністю, а творчий стиль діяльності — найбільш характерний. Головним показником творчої особистості, її найважливішою ознакою є наявність творчих здібностей, що розглядаються як індивідуально-психологічні особливості людини, що відповідають вимогам творчої діяльності і є умовою її успішного виконання. Ознаками інтелектуально-творчої складової є:

- інтелектуально-логічні здібності, асоціативність сприймання, творче мислення, ява, інтуїція, незалежність суджень;
- оригінальні підходи до рішення завдань, необхідних для самореалізації особистості в пізнанні, у праці, науковій діяльності.

Отже, формування особистісної змобілізованості майбутніх соціальних педагогів повинно забезпечувати розвиток їхньої творчості, потреби до постійного самовдосконалення, направленості на оволодіння технологіями власного саморозвитку.

Відтак, запропоновані складові мобілізаційної готовності майбутнього соціального педагога до професійної діяльності проявляються: у важливих якостях спеціаліста, його підготовленості й компетентності, у переведенні їх на актуальний рівень, що змушений функціонувати; у мобілізації всіх сил у відповідності із умовами праці та її завданнями; у породженні прагнення до професіоналізму, максимальній самореалізації у професійній діяльності, як важливому аспекті соціально-педагогічної сфери.

Виділені нами структурні складові мобілізаційної готовності особистості майбутнього соціального педагога до професійної діяльності знаходяться в тісному зв'язку і взаємодії між собою. У сукупності їх можна розглядати як модель особистісної змобілізованості майбутнього соціального педагога, оскільки вони із необхідною повнотою відображають даний феномен, характеризуючи його як цілісне системне утворення.

Використана література

1. Кадченко Л. П. Формирование готовности студентов педвуза к профессиональной деятельности средствами иностранного языка. Автор. дисс. ... канд. пед. наук. — Харьков, 1992. — 18 с.
2. Сергеев И.С. Основы педагогической деятельности: учебное пособие. — С.-П. : Издательский дом «Питер», 2004. — С. 315.
3. Деркач А.А., Орбан Л.Э. Акмеологические основы становления психологической и профессиональной зрелости. - М., 1995.

4. Генев Ф. Психологические особенности мобилизационной готовности спортсмена. — М. : Наука, 1971. — 158 с.

5. Психологический словарь /Под ред. В.П. Зинченко, Б.Г. Мещерякова. — 2-е изд. перераб. и доп. — М. : Педагогика-Пресс, 1996. — 440 с.: ил.

THE ESSENCE AND STRUCTURE OF FUTURE SOCIAL TEACHER'S PERSONAL MOBILIZATION

Inna Mikhailovna Bogdanova

Abstract. *The article presents the essence of the notion “future social teacher’s personal mobilization”. The structure of personal mobilization consisted of value and motivative; cognitive and operational; evaluative and volitional; emotional and sensitive; intellectual and creative components is suggested.*

The article is determined by the current demand for skilled professionals in a social sphere. One of the studied areas of research was connected with measuring future professionals’ abilities and skills, stimulating of motivation and involving them into social work activity.

The value-motivational component of mobilization readiness of future social workers is characterized by such requirements as: knowledge, self-assertion, self-education, self-determination, self-actualization and desire for self-development.

Cognitive and operational component determines the existence of knowledge of modern information technologies and innovative methods of diagnosis and cognitive areas of personal rights; knowledge of general specialized and professionally - oriented disciplines.

Emotionally sensitive component is characterized as the desire to achieve personal ability to avoid negative behavior under extreme conditions, and desire to promote achievement of the necessary positive behavior.

As it is already mentioned, personal mobilization is determined as readiness of future social workers to professional self-development. It is interpreted as the fundamental ability to fulfill activities through self-adjustment to control actions.

Keywords: *personal mobilization, value and motivative, cognitive and operational; evaluative and volitional; emotional and sensitive; intellectual and creative.*

ПЕДАГОГІЧНА ВЗАЄМОДІЯ ЯК АНАЛОГОВА МОДЕЛЬ ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ

УДК 159:371.15

Велитченко Л.К.

Наведено теоретичний аналіз педагогічної діяльності, вказано на педагогічний дискурс як елемент базової моделі педагогічної взаємодії, продемонстрована можливість використання зведень про педагогічну взаємодію для побудови аналогової моделі психологічного супроводу.

Ключові слова: *педагогічна діяльність, педагогічна взаємодія, педагогічний дискурс, психологічний супровід.*